

Strategi for sygepleje på Hospitalsenhed Midt 2021-2024

Godkendt af Det Sygeplejefaglige Råd 2021

Udarbejdet af Rikke Borge Rosenkilde, afdelingssygeplejerske, Hammel Neurocenter,
Sanne Skovgaard Knudsen, afdelingssygeplejerske, Operation og Intensiv,
Marianne Eg, forskningssygeplejerske, Børn og Unge,
Inger Markussen Gryet, Udviklingssygeplejerske, Center for Planlagt Kirurgi og
Raymond Kolbæk, Centerleder, Center for Forskning i Klinisk Sygepleje.

Illustrationer med tilladelse til brug er fra International Learning Collaboration (ILC) <https://ilccare.org/>

Indholdsfortegnelse

Forord	1
Strategi for sygepleje i Hospitalsenhed Midt.....	2
Fundamental sygepleje i Hospitalsenhed Midt.....	4
Relation.....	5
Integrering af sygepleje	6
Psykosocial.....	7
Fysisk.....	7
Relationel.....	7
Konteksten for sygepleje	8
Organisatorisk niveau	8
Politisk niveau.....	11
Referencer	12

Forord

Gennem dit arbejde i sygeplejen på Hospitalsenhed Midt, som baseres på Fundamentals of Care's værdier og temaer, bidrager du til at opfylde Region Midtjyllands og Hospitalsenhed Midts vision for det specialiserede sundhedsvæsen. Med udgangspunkt i Hospitalsenhed Midts "Med Hjerne, Hjerte, Vilje" er du med til at sikre et tæt og fleksibelt samarbejde om sygepleje til og behandling af den enkelte patient. Med denne treårige strategi for sygepleje på Hospitalsenhed Midt sætter Sygeplejefagligt Råd (SFR) fokus på den monofaglige udvikling af og forskning i sygepleje. Strategien sætter fokus på relevante indsatsområder, der primært udfoldes gennem lokale initiativer på afdelings-/centerniveau, formelle såvel som uformelle netværksdannelser på tværs af afdelinger/centre og matrikler, samt gennem temadage arrangeret af SFR.

Ambitionen med strategien er at inspirere dig til aktivt at bidrage til høj kvalitet i udførelse, udvikling, ledelse og forskning i klinisk sygepleje på Hospitalsenhed Midt, så vi døgnet rundt kan yde sygepleje på patientens præmisser med høj faglig kvalitet, professionel stolthed og høj patienttilfredshed.

Sygeplejes kernefaglighed udfoldes i en konstant foranderlig kontekst, under påvirkning af såvel teknologi, organisatoriske rammer, forskning og politiske beslutninger, men også under påvirkning af kolleger fra andre professioner og i tværfaglige sammenhænge.

Strategien er det fælles grundlag for at tale om sygepleje, udføre sygepleje, lede sygepleje, udvikle sygepleje og forske i sygepleje. Den hænger sammen med aktuelle regionale og lokale strategier, herunder *"Strategi for uddannelse og forskning på Hospitalsenhed Midt 2021 – 2024."*

Mette Fjord Nielsen
Sygeplejefaglig direktør

Strategi for sygepleje i Hospitalsenhed Midt

Formålet med strategien er at synliggøre Fundamentals of Care (FoC) som den faglige referenceramme for, hvordan vi ønsker kvaliteten af sygepleje skal være på Hospitalsenhed Midt. Strategien skal være kendt af det sygeplejefaglige personale, og rammen skal være det naturlige valg til at reflektere, argumentere, udføre, formidle, lede og udvikle sygepleje. Strategi for sygepleje på Hospitalsenhed Midt 2021-2024 beskriver således den sygepleje, vi stræber efter inden for sygeplejes virksomhedsområder (1).

Strategien er udarbejdet af en arbejdsgruppe for det Sygeplejefaglige Råd (SFR), og er en revision og bearbejdning af "Med Hjerne, Hjerter og Vilje – fremtidens sygepleje på Hospitalsenhed Midt 2017-2019" (2), samt feedback fra Sygeplejefagligt Råd på en temadag i foråret 2020. På den måde kan strategien være med til at sætte retning for, hvordan sygepleje på Hospitalsenhed Midt ønskes praktiseret.¹

Sygepleje omfatter forebyggende, sundhedsfremmende, behandlende og rehabiliterende elementer, hvor patientsikkerhed og patientinddragelse prioriteres højt.

Det kræver, at den enkelte sygeplejerske har de nødvendige kompetencer og vilkår, hvorfor din oplæring og uddannelse spiller en vigtig rolle. Døgnet rundt udføres der en relationel sygepleje af høj kvalitet, som hviler på klinisk erfaring og tilgængelig evidensbaseret viden, hvor de nyeste resultater fra teoretisk og klinisk forskning tilpasses den enkelte patient. Sygeplejersker skal kunne indgå i samarbejde med kolleger både mono- og tværfagligt, så hvert patientforløb bliver bedst muligt. Her er dokumentation af den planlagte og udførte pleje og behandling vigtig.

Denne strategi er skrevet til det sygeplejefaglige personale.

Målet er:

- At du kender strategien*
- At du anvender den reflektivt i din praksis*
- At du anvender strategien i argumentationen for din sygepleje*

Målet er også, at strategien kan bruges i forbindelse med kollegiale sygeplejefaglige drøftelser, MUS-samtaler, udvikling af karriereveje, projektarbejde, undervisning og vejledning mm.

¹ I denne tekst bruges ordene sygeplejerske og sygepleje for læsevenlighedens skyld. Dette omfatter hele det sygeplejefaglige personale.

Strategien tager udgangspunkt i "Hospitalsenhed Midt's strategi for Uddannelse og Forskning 2021-2024" (3), der skal understøtte det kliniske arbejde med relevante uddannelses- og forsknings tiltag i perioden 2020–2024, samt Hospitalsenhed Midt's virksomhedsgrundlag (4). Desuden bygger strategien på følgende tre strategispor fra Region Midtjyllands Sundhedsplan, som Hospitalsenhed Midt har valgt:

- På patientens præmisser
- Kvalitet, uddannelse og forskning
- Effektiv og attraktiv organisation

I de tre strategispor fra Region Midt er målsætningen at skabe et sundhedsvæsen, der i større omfang tilpasser patientforløb til den enkelte patients præferencer, forudsætninger og sætter patienternes ressourcer i spil. Forskning viser, at når tilrettelæggelsen af behandlingen sker med inddragelse af patientens viden og ressourcer og i overensstemmelse med patientens behov, ønsker og værdier, klarer patienterne sig bedre og oplever bedre livskvalitet (5,6).

*Skabe tryghed
Indsamle viden
Være opmærksom
Fremme mobilitet*

*Skabe relation
Assistere ved spisning
Fremme socialisering
Sikre sufficient ernæring
Evaluere handlingen*

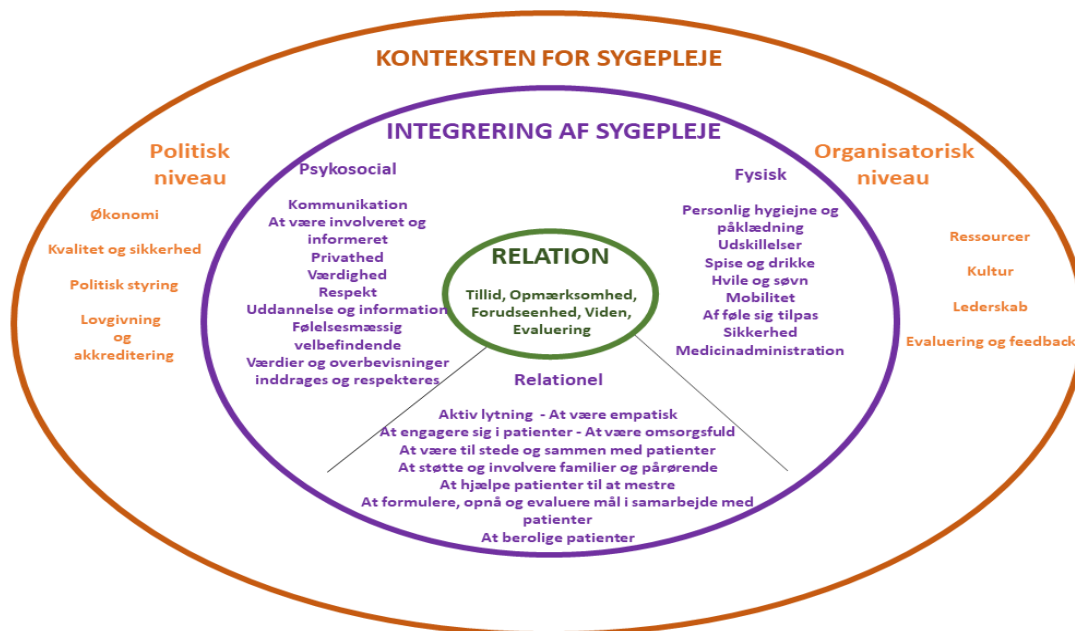
Fundamental sygepleje i Hospitalsenhed Midt

På Hospitalsenhed Midt er Fundamentals of Care (FoC) valgt som sygeplejefaglig begrebsramme, da den kan visualisere, forklare og begrunde kompleksiteten i sygepleje (7). Formålet med FoC er dels at danne fællessprog og forståelse af, hvad der karakteriserer sygepleje og danne en refleksionsramme til analyse, forståelse og tilrettelæggelse af sygeplejefaglige initiativer i praksis.

FoC bruges som "stillads" til at forstå, hvordan sygeplejeinterventioner udvikles og udføres i samspil mellem patient, pårørende, sygeplejersker og kontekst (8,9).

Fundamentet for den udførte sygepleje er dannelse af en relation til patienten, så patienten oplever, at behandlingsindsatsen er af høj faglig kvalitet og foregår på patientens præmisser, således at behandlingskvaliteten kommer så tæt på patientens behov, ønsker og værdier som muligt. FoC (10) bygger på Virginia Hendersons tænkning om sygepleje og de 14 menneskelige behovsområder, som beskriver og understøtter fundamentale elementer i sygeplejes virksomhedsområder (11). Målet er at yde en personcentreret og situationsorienteret sygepleje, der opfylder patientens behov for sygepleje på en respektfuld, kompetent, personlig og empatisk måde (12).

Rammen symboliseres ved tre indbyrdes dimensioner, som påvirker hinanden dynamisk.

Relation

I centrum af FoC- begrebsrammen beskrives de fem forudsætninger for etableringen af relationen mellem patient, pårørende og sygeplejersken. Disse er tillid, opmærksomhed, forudseenhed, viden og evaluering.

Relationsdannelse har betydning for kvaliteten af den sygepleje, der udføres.

Såvel patientens som sygeplejerskens kommunikative evner, viden, værdier, holdninger og erfaringer har indflydelse på etableringen af relationen (13,14,15).

Tillid viser sig ved, at både patienten og de pårørende har tiltro til, at sygeplejersken vil dem det bedste. Førstehåndsindtrykket har stor betydning for etablering af en relation, og med kropssproget kan man vise imødekommenhed eller afvisning. For at skabe en god relation må sygeplejersken tage initiativ til at møde patienten, hvor vedkommende er, og være åben for at kunne forstå patientens perspektiv. Dette gøres eksempelvis ved at præsentere sig, spørge ind og lytte, samt ved at tage hånd om den aktuelle situation, patienten befinder sig i.

Opmærksomhed er grundlæggende i sygepleje. Sygeplejersken gør brug af observationer og sit faglige skøn til at vurdere patientens situation og almene tilstand, samt være opmærksom på verbale som nonverbale udtryk. Sygeplejersken har opmærksomhed på, hvilke faktorer, der har betydning for patienten i den aktuelle situation.

Forudseenhed betyder, at sygeplejersken bruger sin kliniske og teoretiske viden til at planlægge sygeplejen, og spørger patienten: Hvad har jeg brug for at vide om dig, for at du kan få en god sygepleje og et godt forløb?

Viden om patienten opnås gennem dataindsamling, erfaring og det kliniske blik, således at sygeplejersken kan planlægge, udføre og evaluere sin pleje og behandling af patienten.

Evaluering af relationen mellem sygeplejersken og patienten giver sygeplejersken mulighed for at reflektere over, hvad der er vigtigst for patienten, og hvordan patienten støttes og hjælpes bedst muligt, samt evaluere på, om den ydede sygepleje imødekommer patientens behov (16,17).

Hvordan kan det praktiseres?

Etableringen af relationen begynder i det første møde, når sygeplejersken observerer hvordan patienten opleves: er han f.eks. anspændt, afslappet, bleg, rødblussende, er der øjenkontakt, eller kigger patienten væk.

Du anvender FoC rammen som grundlag for din sygepleje.

Du er bevidst om relationens betydning for din sygepleje og reflekterer med kolleger om f.eks. "Hvad er relationsdannelse?"

Du skaber en tillidsfuld relation, så patienten føler sig respekteret, informeret og involveret. Dette kan bl.a. gøres ved at præsentere sig, være imødekommende, troværdig, lyttende og empatisk i mødet med patienten.

Du identificerer hvilke ting, der har betydning for patienten i den aktuelle situation og er i stand til at forudse patientens behov for sygepleje, så patienten føler, at fysiske, psykosociale og relationelle behov varetages på en kompetent og sikker måde.

Du indsamler viden om patientens situation og anvender den, så der kan gives pleje og behandling af høj kvalitet.

Du involverer andre faggrupper, når det er relevant.

Du kommunikerer med patienten i et forståeligt sprog og kan give informationer, så patienten kan forstå informationen.

Du inddrager pårørende som en ressource.

Du evaluerer, om patienten modtager den sygepleje, der er behov for, samt bidrager til, at der udføres en sygepleje, som imødekommer patientens behov.

Integrering af sygepleje

Den mellemste dimension i FoC-begrebsrammen er handlingsorienteret og omfatter integrering af sygepleje mellem patient, pårørende og sygeplejerske.

Behovet for fysiske og psykosociale handlinger vurderes med henblik på at udvikle en realistisk, individuel plan for de helbredsfræmmende tiltag, patienten har behov for. Der arbejdes ud fra en evidensbaseret praksis, som integrerer den bedst tilgængelige kliniske og teoretiske viden med patientens præferencer, det kliniske skøn og tilgængelige ressourcer.

Sygeplejersken udarbejder planen i samarbejde med patienten og integrerer fysiske, psykosociale og relationelle elementer i denne. Gennem sin tilstedeværelse hjælper sygeplejersken eksempelvis med at skabe ro og tryghed.

Eksempel

I et samspil mellem evidensbaseret viden om smerter, sygeplejerskens erfaring og patientens erfaring og ønsker lægges en plan for smertebehandling i samarbejde med lægen.

Psykosocial

Sygeplejersken tager hensyn til det psykosociale aspekt ved for eksempel at værne om patientens privathed og værdighed ved at lukke døren ved samtaler, skærme patienten ved personlig pleje mm.

Gennem dialogen med patienten og pårørende er formålet, at patienten og den pårørende får en oplevelse af, at gå fra afhængighed til uafhængighed, eller en accept af den aktuelle situation.

Fysisk

Sygeplejersken medvirker til at identificere de fysiske behov med henblik på at behandle, bevare og rehabiliterer funktioner, samt forebygge eventuelle komplikationer. Det sker gennem observation, analyse og prioritering af patientens fundamentale behov, og ved at iværksætte handlinger ud fra en klinisk beslutningstagen og et klinisk lederskab.

Relationel

Der skal skabes og vedligeholdes en relation til patient og pårørende, så de føler sig respekterede, informerede og involverede. Dette sker blandt andet ved, at sygeplejersken udfører handlingerne for og med patienten. At kunne etablere en relation samt integrere patientens psykosociale og fysiske behov, er en kompetence, der forudsætter et personligt engagement. Sygeplejersken anvender klinisk lederskab i sit samarbejde med patient og pårørende. Sygeplejersken skal være lyttende, empatisk og engageret i den sygepleje, situationen fordrer, eksempelvis ved at støtte patienten til at mestre ændringer i livsmuligheder gennem at opstille og opnå mål, der er formuleret i samarbejde med patienten.

Hvordan kan det praktiseres?

Du værner om patientens privatliv ved at skærme, så andre ikke kan se patienten afklædt, mens du sørger for det fysiske behov for at føle sig ren. Du agerer relationelt ved at kommunikere med patienten om dine sygeplejefaglige handlinger.

Du vurderer i samarbejde med patienten og evt. pårørende behovet for fysiske og psykosociale handlinger, med henblik på at sætte mål for de helbredsfræmmende tiltag.

Du kender og følger relevante kliniske retningslinjer, e-dok og kan begrunde såfremt det fravælges at følge den gældende retningslinje.

Du kommunikerer både skriftligt og mundtligt.

Du behersker og udfører TOKS, triagering og relevante screeninger i eget speciale.

Du dokumenterer patientnært og tidstro i EPJ, Klinisk Logistik og andre dokumentationsværktøjer.

Du kommunikerer med samarbejdspartnere og har særlig opmærksomhed ved overgange mellem afsnit, afdelinger og sektorer.

Konteksten for sygepleje

Sygeplejes virksomhedsområde rummer et politisk såvel som et organisatorisk aspekt. De rammer og vilkår, sygeplejersken arbejder under, har betydning for kvaliteten af den sygepleje, der udføres. Konteksten for sygepleje skaber rammerne for de to inderste dimensioner i FoC og illustrerer vilkår for sygepleje, således at disse kan beskrives og italesættes over for det organisatoriske og politiske niveau.

Organisatorisk niveau

På det organisatoriske niveau spiller ledelse en væsentlig rolle, da dens opgave er at sikre tilgængelighed af nødvendige ressourcer, herunder omgivelser, udstyr og personale. Det er ledelsens ansvar at sikre kulturen, der omfatter værdier og normer rettet mod organisationens mål. Der skabes rammer for kompetenceudvikling, innovation, læring, evaluering og feedback (7).

Sygepleje ser ind i en tid, hvor færre søger til faget eller søger væk. Dette fordrer øget fokus på fastholdelse og rekruttering, således at personale og kompetencer til at varetage sygepleje fremover så vidt muligt fastholdes. Det er væsentligt, at der er fokus på arbejdsmiljø i den daglige organisering. For at sygeplejersken kan yde den bedst mulige sygepleje under de givne vilkår, skal arbejdsmiljøet understøtte rum for faglig og personlig udvikling. Dette kan eksempelvis foregå gennem sidemandsoplæring, mono- tværfaglig undervisning, kursusaktiviteter samt sociale arrangementer.

Endvidere er tværfaglighed, det gode samarbejde og planlægning af patientforløb elementer, der understøttes af god ledelse og organisatorisk bevågenhed. De fysiske rammer, tid og tilgængelige materialer har indflydelse på det daglige arbejde og udførelsen heraf. På Hospitalsenhed Midt er der i 2021 etableret Kliniske Uddannelses- og Forskningsfællesskaber (KUF). Uddannelse, klinik og forskning hænger sammen og skal i KUF'erne komplementere hinanden til gavn for patienterne (3).

Mono- og tværfaglig samt tværsektoriel forskning, udvikling og samarbejde er derfor væsentlige elementer for, at det gode og sammenhængende patientforløb kan lykkes, og sygepleje kan praktiseres. På den måde kan sygepleje bidrage på højt fagligt niveau i den tværfaglige og tværsektorielle indsats.

Når sygeplejersker forsker monofagligt eller i samarbejde med andre sundhedsprofessioner, er resultatet viden, der skal komme patienten til gode.

På Hospitalsenhed Midt er uddannelse, kompetenceudvikling og udvikling af karriereveje et højt prioriteret indsatsområde (18). Området er organiseret under et Strategisk Uddannelsesråd, som forholder sig til såvel grunduddannelser, efter- og videreuddannelser som kompetenceudvikling på tværs af fag og afdelinger/centre på Hospitalsenhed Midt. Uddannelse og videndeling er grundlaget for hverdagens læringsmuligheder i et ændret hospitalsdesign, både når det er formelt og systematisk organiseret og når det bliver uformelt praktiseret.

På Hospitalsenhed Midt understøttes udvikling og implementering af ny viden, nye behandlingsmuligheder, forventninger og krav fra patienter og pårørende. Dette gøres gennem kontinuerlig formaliseret kompetenceudvikling, efter- og videreuddannelse og ved strategisk videreuddannelse af sygeplejersker, sygeplejefaglige ledere og nøglepersoner.

På Hospitalsenhed Midt ønsker vi at opbygge kompetencer hos medarbejderne, så de kan anvende en systematisk tilgang, når der arbejdes med at skabe øget patientsikkerhed gennem forbedringsarbejdet. Forbedringer kan være egne arbejdsopgaver, udvikling af behandling og pleje, samarbejde med andre enheder, afdelinger og organisationer, samt kommunikation med og relationer til kolleger og patienter. Hospitalsenhed Midt har valgt at anvende forbedringsmodellen (19) som fundament for forbedringsarbejdet. Den anvendes i sygepleje til f.eks. at gennemføre små afprøvninger af forbedringstiltag, eksempelvis på baggrund af utilsigtede hændelser (UTH), vold, trusler og chikane (VTC) eller kvalitetsbrist, der kræver handling (20).

Sygeplejefaglige udviklings-, innovations- og forskningsinitiativer er en integreret del af den eksisterende sundhedsvidenskabelige forskning, der foregår på Hospitalsenhed Midt. Den sygeplejefaglige kliniknære forskning sker såvel individuelt som gennem et samarbejde med Center for Forskning i Klinisk Sygepleje (CFKS) og de mono- og tværfaglige forskningsmiljøer på Hospitalsenhed Midts matrikler.

Relevante forskningsspørgsmål kan være

"Hvorledes sikres en hensigtsmæssig monofaglig kompetenceudvikling?"

"Hvilke vilkår gør det attraktivt at være sygeplejerske?"

"Hvorledes sikres at sygeplejepsikis evidensbaseres?"

"Hvordan udvikles og vedligeholdes en sund og robust forskningskultur i et sundhedsvæsen under konstant forandring?"

"Hvilke patientforventninger kan sygepleje honorere?"

En af de mest brugte definitioner på forskning i sygepleje er:

"systematiske undersøgelser, der designes til at skabe troværdig viden om forhold, der er vigtige for sygeplejes genstandsområder, som omfatter klinisk praksis, uddannelse, administration og informatik. Forskning i klinisk sygepleje er forskning, der er designet til at guide sygeplejerskers praksis og forbedre sundheden og livskvaliteten hos de mennesker, der modtager ydelser leveret af sygeplejersker" (21).

Lokale sygeplejefaglige problemstillinger ligger til grund for klinisk forskning, og dennes resultater skal komme patienter og pårørende til gode. Derfor er det vigtigt at undersøge, hvordan patienter oplever, reagerer på og lever med deres sygdom, hvilket kræver anvendelse af både kvalitative og kvantitative metoder.

På Hospitalsenhed Midt fungerer Sygeplejefagligt Råd som forum for inspirations- og udviklingsdrøftelser om klinisk praksis, og rådet har til opgave at fastlægge strategier og udarbejde handleplaner for sygepleje. Sygeplejefagligt Råd er organiseret som vist i illustrationen herunder.

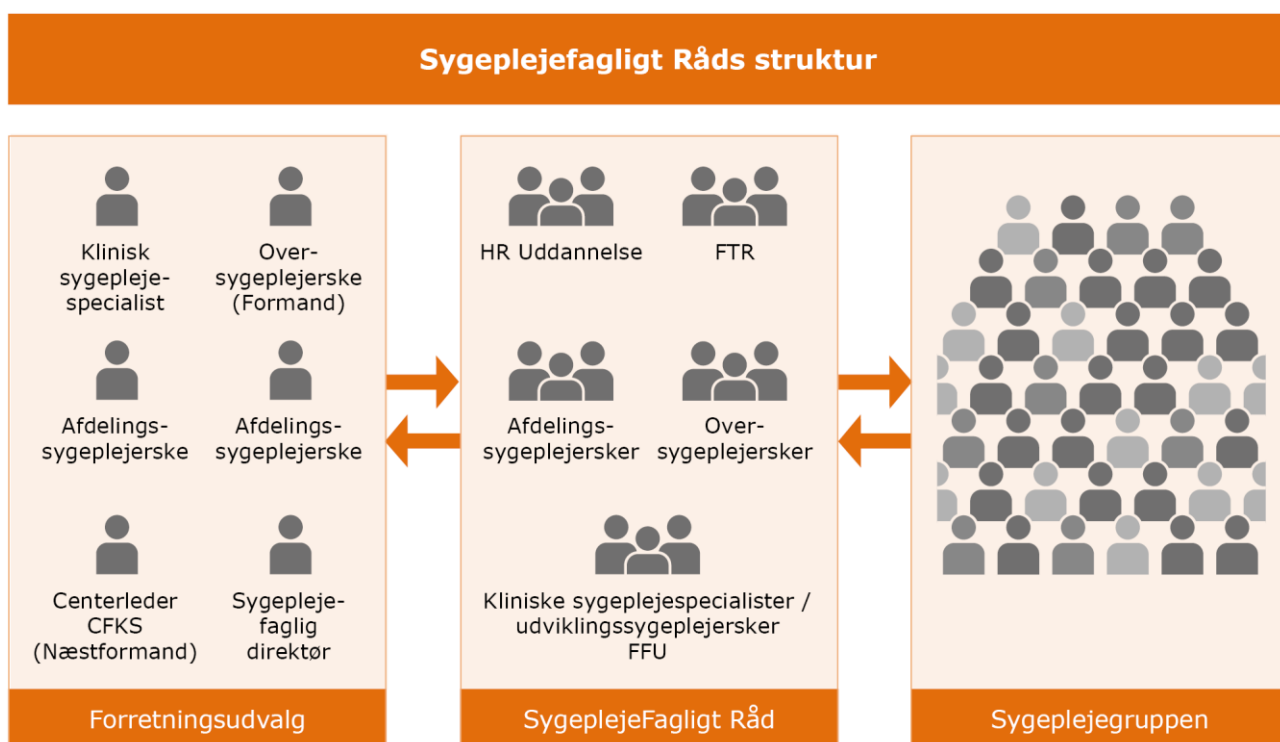
Sygeplejefaglige fora og udviklingsmuligheder på HEM

Forum for Faglig Udvikling (FFU - Netværk for kliniske sygeplejespecialister & udviklingssygeplejersker)

Ph.d. netværk

Sundhedsfagligt Symposium en gang om året

Uddannelsesmuligheder gennem ansøgning om kompetencemidler

Politisk niveau

Det politiske niveau påvirker konstant sygeplejes virksomhedsområde og de vilkår, som sygepleje kan ydes under. Sygepleje er også en selvstændig profession, der via autorisationen udfører en professionel, omsorgsfuld og patientsikker sygepleje på patientens præmisser.

For at kunne kompetenceudvikle, bedrive forskning, kvalitetsudvikle samt yde professionel sygepleje må der være fokus på at sikre politiske og økonomiske rammer og vilkår. Grundlaget for at yde professionel sygepleje, for at kompetenceudvikle, og for at bedrive udvikling og forskning er en tilstrækkelig økonomisk ramme samt tilfredsstillende arbejdsvilkår.

For at sikre en høj faglighed i Hospitalsenhed Midt afsættes der midler til efter- og videreuddannelse af sygeplejersker.

Hvordan kan det praktiseres?

Den daglige ledelsespraksis understøtter Strategi for sygepleje på HEM.

Afdelings- og centerledelser skaber rammer for udvikling af sygepleje i klinisk praksis gennem innovation, forbedringsprojekter, kvalitets- og udviklingsarbejde samt klinisk forskning.

Afdelings- og centerledelser tager initiativer, der fremmer fastholdelse og rekruttering.

Center for Forskning i Klinisk Sygepleje (CFKS) varetager opgaven med at koordinere videnindsamling om sygeplejefaglige udviklings- og forskningsinitiativer, som finder sted inden for afdelinger og centres rammer på HEM.

Det Sygeplejefaglige Råd fungerer som forum for inspirations- og udviklingsdrøftelser om klinisk praksis samt fastlægger strategier og udarbejder handleplaner for sygepleje i HEM.

Du afsøger muligheder for relevant undervisning og kurser og søger støtte i dine uddannelsesmuligheder hos din afdelingsledelse.

Du kender til kompetenceprofilen i egen afdeling/afsnit.

Du deltager i eller udfører selvstændigt udviklings-, forbedrings- og forskningsprojekter og formidling heraf.

Referencer

1. Sygeplejeetisk Råd (2014) De Sygeplejeetiske retningslinjer. Dansk Sygeplejeråd 2. udg. (https://dsr.dk/sites/default/files/479/sygeplejeetiske_retningslinjer_2014.pdf) [Besøgt: 25-09-2021]
2. Kilde, T., et al. (2016). Med hjerne, hjerte og vilje - Fremtidens sygepleje på Hospitalsenhed Midt 2017-2019. Vision og strategi for Sygepleje., Sygepleje Fagligt Råd. <http://www.hemidt.intranet.rm.dk/om-hospitalsenheden/modefora/sygeplejefagligt-rad/> [Besøgt: 21-09-2021]
3. HR-Uddannelse samt Kvalitet og Forskning – Administrationen: De bedste patientforløb baseret på attraktiv uddannelse og stærk forskning - Strategi for uddannelse og forskning på Hospitalsenhed Midt 2020 – 2024. Hospitalsenhed Midt 2020. <https://www.hospitalsenhedmidt.dk/forskning/om-forskning/> [Besøgt: 21-09-2021]
4. Hospitalsenhed Midt: Virksomhedsgrundlag http://www.hemidt.intranet.rm.dk/om+hospitalsenheden/virksomhedsgrundlag?#1022_55892 [Besøgt: 21-09-2021]
5. Lomborg, K. et. all. Patientinvolvering - et begreb med praktisk potentiale. I: Sygeplejersken 2015(12): 70-73) [Patientinvolvering - et begreb med praktisk potentiale | Sygeplejersken, DSR | Sygeplejersken 2015, nr. 12](#) [Besøgt: 21-09-2021]
6. Videncenter for Brugerinddragelse i Sundhedsvæsenet: Læger og sygeplejerskers forståelse af patientinddragelse. København 2014 Videncenter for Brugerinddragelse i Sundhedsvæsenet (ViBIS) [laeger-og-sygeplejerskers-forstaaelse-af-patientinddragelse.pdf \(regioner.dk\)](#) [Besøgt: 21-09-2021]
7. [RHN - Forståelsesramme for Neurorehabiliterende sygepleje](#) Hammel Neurocenter 2019
8. Sørensen E.E., Bahnsen I.B., Pedersen P.U. & Uhrenfelt L. (2017) Sygepleje tilbage til det basale. Sygeplejersken Fag & Forskning nr. 1 s. 52-57 <https://dsr.dk/sygeplejersken/arkiv/ff-nr-2017-1/sygepleje-tilbage-til-det-basale> [Besøgt: 21-09-2021]
9. Damsgaard, T.L., M. Grønkjær & I Poulsen(red.) (2021) Fundamentals of Care - Klinik, ledelse, uddannelse og forskning. Munksgaard.
10. (International Learning Collaborative (ILC), (2021). "Fundamentals of Care." <https://ilccare.org/> [Besøgt: 21-09-2021]
11. <https://dsr.dk/sygeplejersken/arkiv/sy-nr-2000-44/sygepleje-ud-fra-grundlaeggende-behov> [Besøgt: 21-09-2021]
12. *Sygeplejersken*, Fag og Forskning 2019, nr.1 – Sygepleje skal bygge på en stærk relation til patienten <https://dsr.dk/sygeplejersken/arkiv/ff-nr-2019-1/sygepleje-skal-bygge-paa-en-staerk-relation-til-patienten> [Besøgt: 21-09-2021]
13. Kitson A., Conroy T. Kuluski K et al. (2013). Reclaiming and redefining the Fundamentals of Care: Nursing's response to meeting patients' basic human needs. https://digital.library.adelaide.edu.au/dspace/bitstream/2440/75843/1/hdl_75843.pdf [Besøgt: 21-09-2021]

14. Cleveland Clinic: Empathy: The Human Connection to Patient Care (2013)
https://www.youtube.com/watch?v=cDDWvj_q-o8 [Besøgt: 21-09-2021]
15. Uhrenfeldt, L., et al. (2019). "Sygepleje skal bygge på en stærk relation til patienten." Sygeplejersken, Fag og Forskning 2019, nr.1 <https://dsr.dk/sygeplejersken/arkiv/ff-nr-2019-1/sygepleje-skal-bygge-paa-en-staerk-relation-til-patienten> [Besøgt: 21-09-2021]
16. Kitson A.L., A. M. Athlin, & T. Conroy.: Anything but Basic: Nursing's Challenge in Meeting Patients' Fundamental Care Needs. J Nurs Scholarsh. 2014 Sep;46(5):331-9.
<https://sigmapubs.onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/jnu.12081> [Besøgt: 21-09-2021]
17. Laugesen, Grønkjær, Kusk, Kitson og Voldbjerg (2021): Præsentation af begrebsrammen FoC. I Damsgaard, Grønkjær og Poulsen (Red.): Fundamentals of Care - Klinik, Ledelse, Uddannelse og F. 2021. Munksgaard. 1. udgave, 1. oplag. s. 22-23
18. Region Midtjylland: Region Midtjyllands kompetenceudviklingspolitik:
<http://www.rm.dk/om-os/organisation/koncern-hr/politikker-og-retningslinjer/personalepolitik/kompetenceudviklingspolitikken/> [Besøgt: 21-09-2021]
19. Gerald Langley et.al.: The Improvement guide, Jossey-Bass a Wiley Imprint 2.edt., 2009
20. <http://forbedringsmodellen.dk/>
21. Polit, D.F. & C. T. Beck: Nursing Research – Generating and Assessing Evidence for Nursing Practice. Wolter Kluwer Health (2013) Kap 1 s. 3 (Oversat fra originalen af Raymond Kolbæk, Centerleder, forskningslektor, ph.d., cand.cur., RN.)

